

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

2026-YIL
IYUN/6-SON, II-QISM

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, iyun.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukirimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

METAVERS TURIZMI: VIRTUAL DUNYODAGI SAYOHATNING IQTISODIY, HUQUQIY VA IJTIMOIIY NATIJALARI	12
Urazov Jamshidjon Sa'dullayevich	
Eshimova Sevinch Baxtiyor qizi	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SUN'IIY INTELLEKT VA PLATFORMA EKOTIZIMLARINING KORXONA INNOVATSIYALARIDAGI O'RNI	16
Izzatullayeva Madinabonu Yolqin qizi	
METHODOLOGY FOR ASSESSING THE ECONOMIC DAMAGE OF ECOLOGICAL HAZARDS IN URBAN AREAS: CONCEPTUAL SHORTCOMINGS OF NON-MARKET VALUATION METHODS AND THE INTEGRAL DAMAGE FUNCTION APPROACH	20
Abbos Saydullaev	
Iqboloy Choriyorova	
O'ZBEKISTONDA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA RAQAMLI IQTISODIYOT IMKONIYATLARI	31
Ibragimova Rayxon Tojibayevna	
OZIQ-OVQAT SANOATIDA "ZAYLANMA IQTISODIYOT (CIRCULAR ECONOMY)" MODELINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	36
Elnoraxon Muminova Abdulkarimovna	
Sarvinov Mamatojiyeva Dilshodjon qizi	
TRANSPORT KORIDORLARINI BOSHQARISHDA LOGISTIKA MENEJMENTINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	42
Umarova Dilfuza Raxmatulla qizi	
ОЦЕНКА ТЕКУЩЕГО СОСТОЯНИЯ И ПЕРСПЕКТИВ ЦИФРОВИЗАЦИИ МИСЕ-СЕКТОРА В УЗБЕКИСТАНЕ	47
Narzulayeva Fariza Akmalayevna	
ECONOMETRIC MODELING OF THE DYNAMICS OF RETAIL TRADE TURNOVER UNDER THE INFLUENCE OF REAL HOUSEHOLD INCOME USING A LOGARITHMIC FUNCTION	53
Gaybullayev Sarvar Uktam ugli	
MILLIIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB ETISHNING MAZMUN-MOHİYATI VA NAZARIY ASOSLARI	59
Mizamova Umida Jamoliddin qizi	
SPORT TAKOMILLASHUVI BOSQICHIDAGI FUTBOLCHILARNING MUSOBAQA FAOLIYATIDA INNOVATSION VOSITALARNING O'RNI	64
Mamatrayimov Anvar Chorsanbiyavich	
MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA CHET TILINI VIZUAL MATERIALLAR VOSITASIDA O'RGATISHNI TAKOMILLASHTIRISH	72
Olimova Shahlo Bahodir qizi	
Inomova Mahliyo Yusuf qizi	
TIJORAT BANKLARIDA ICHKI VA TASHQI AUDITNING NAZARIY ASOSLARI	76
Toshimov Azizbek Hakimovich	
Quvondiqov Shohboz Normamat o'g'li	
XUSUSIYLASHTIRISH JARAYONLARINING IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA'SIRI	81
Musurmonqulov Muhammad Ural o'g'li	
TEMIR YO'L ISHLAB CHIQRISH KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIIY MEXANIZMI	86
Baymatov Atxam Axmadaliyevich	

MENEJMENT NAZARIYASINING SHAKLLANISHI VA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI TA'MINLASHDAGI ROLI.....	92
Saidova Xilolaxon Rashidjon qizi	
OPPORTUNITIES FOR USING MARKETING STRATEGIES TO ENSURE THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF HOTEL ENTERPRISES IN UZBEKISTAN	97
Sardor Kuvandikov	
ЭФФЕКТИВНОСТЬ СОЦИАЛЬНЫХ ПРОГРАММ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ	106
Абдуллаева Зульфия Иззатовна	
NAMANGAN VILOYATINING HUDUDIYIQTISODIY TUZILMASI VA SHAHARLAR TIZIMINING SHAKLLANISH XUSUSIYATLARI.....	113
Ahmadjanov Ilyosbek Ilhomjon o'g'li	
JISMONIY SHAXSLAR DAROMADLARINI SOLIQQA TORTISH MEXANIZMI VA XALQARO Tajribalar qiyosiy tahlili	117
G'afforov Kamronbek	
"O'ZBEKISTON TEMIR YO'LLARI" AJNING SINGULYAR VA BARQARORLIK KO'RSATKICHLARI TAHLILI	123
Bobojonova Zarnigor Shokirovna	
MINTAQAVIY IQTISODIY JARAYONLARNI BAHOLASHDA DSGE MODELINING QASHQADARYO SHAROITIGA MOSLASHTIRILGAN TAHLILiy KOMPONENTLARI.....	132
Muxitdinov Xudayar Suyunovich	
Quvatova Gulzoda Faxriddin qizi	
O'ZBEKISTONDA TIBBIY TURIZM VA TIBBIY XIZMATLAR TIZIMINING MAZMUNI	137
Ergasheva Iroda Ibrohim qizi	
FOYDA SOLIG'INING BANKLAR MOLiyaviy HOLATIGA TA'SIRINI BAHOLASH	141
Maxmudov Omon To'xtayevich	
RAQAMLI INFRATUZILMA TUSHUNCHASI, TARKIBI VA IQTISODIY MAZMUNI.....	147
Pardayev Orifjon Charshamiyevich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI FAOLIYATINI MOLiyalashtirishda XORIJIY DAVLATLAR Tajribalaridan FOYDALANISH ISTIQBOLLARI.....	152
Omonova Zarina Xudoymurodovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BUXGALTERIYA HISOBINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI (Shartli "suv ta'minot servis" AJ misolida).....	160
Doniyorova M.	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK KORXONALARI RIVOJLANISHINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH.....	164
Komilova Shaxnoza Komiljon qizi	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA INSON RESURLARINI BOSHQARISHDA XODIMNING QIYMAT YARATISH DARAJASINI BAHOLASHNING INTEGRALLASHGAN MODEL (EVCI)	169
Xaydarova Malika Shokirjon qizi	
ГОСУДАРСТВЕННАЯ ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА УЗБЕКИСТАНА И МЕХАНИЗМ ЕЁ РЕАЛИЗАЦИИ	174
Нодира Илхамовна Саидахмедова	
Жамолиддин Ярашевич Нуриллаев	
THE RELATIONSHIP BETWEEN FRUGALITY AND INNOVATION: A THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PERSPECTIVES.....	181
Allaberganov Zakir Gaibovich	
Alimova Guzal Abdukhakimovna	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA TARMOQLARARO INTEGRATSIYANING INSTITUTIONAL MODEL.....	188
Muftaydinov Mansur Kiyomidinovich	

AHOLINI IJTIMOYIY HIMOYALASH TIZIMINI BOSHQARISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI.....	196
Xamroyev Anvar Ashurovich	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARINI QAYTI ISHLAYDIGAN BIZNES	
SUBYEKTLARIDA MEHNAT UNUMDORLIGINI OSHIRISH	202
Ismaylov Kuatbay Sarsenbayevich	
IQTISODIYOT TARMOQLARINI QO'LLAB-QUVVATLASHDA FISKAL	
INSTRUMENTLARNING NAZARIY-IQTISODIY ASOSLARI	206
Mardonov Kamoliddin Karamiddinovich	
QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARIDA ISHLAB CHIQUV	
XARAJATLARI VA ULARNI BOSHQARISH	212
Hamroyeva Feruza Azizjon qizi	
BARQAROR RIVOJLANISHNI TA'MINLASHDA TARMOQLARARO INTEGRATSIYANING	
INSTITUTIONAL MODELINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	217
Muftaydinov Mansur Kiyomidinovich	
RISKLARNI BOSHQARISH TIZIMINING IQTISODIY MAZMUNI VA ZAMONAVIY YONDASHUVLARI.....	226
Sirojev Nurbek G'ulomiddin o'g'li	
EKOLOGIK GLOBALLASHUV SHAROITIDA SOG'LOM TURMUSH TARZINI	
TAKOMILLASHTIRISH ZARURATI.....	231
Nurmatov Samandar G'ayratovich	
TURIZM INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHDA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY	
INVESTITSİYALAR (FDI)NING ROLI VA UNI RAG'BATLANTIRISH OMILLARI	238
Bau Long	
ПРОМЫШЛЕННЫЙ КОМПЛЕКС РЕГИОНА КАК ОБЪЕКТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ	
ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ	244
Axrarova Shodiyxon Ja'farxon kizi	
PUL OQIMLARI AUDITINI TAKOMILLASHTIRISHNING KOMPLEKS USLUBIYATI	247
Djurayev Davlat Djonibekovich	
TIJORAT BANKLARIDA KREDITLASH JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH	
VA MOLİYALASHTIRISHNING ZAMONAVIY AMALIYOTDAGI HOLATI TAHLILI	250
Raxmanova Laylo Baxodirovna	
SOLIQ QARZDORLIGINI HISOBLASH VA UNDIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI	
IQTISODIY SUBYEKTLAR MOLİYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH	256
Payziyev Hamid Orziqulovich	

SOLIQ QARZDORLIGINI HISOBLASH VA UNDIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI IQTISODIY SUBYEKTLAR MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH

Payziyev Hamid Orziqulovich

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti “Moliya va bank ishi”

kafedrası mustaqil izlanuvchisi

ORCID: 0009-0005-9258-7973

Annotatsiya. Mazkur maqolada iqtisodiy subyektlar moliyaviy barqarorligini ta'minlashda soliq qarzdorligini hisoblash va undirish tizimining ahamiyati ilmiy jihatdan tadqiq etilgan. Soliq qarzdorligi davlat budjeti daromadlarining shakllanishiga, xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy holatiga hamda iqtisodiy rivojlanish sur'atlariga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Kalit so'zlar: soliq qarzdorligi, moliyaviy barqarorlik, soliq ma'murchiligi, soliq undirish, fiskal barqarorlik, iqtisodiy subyektlar, risklarni boshqarish, soliq monitoringi, soliq tushumlari, profilaktik nazorat.

Abstract. This article scientifically examines the importance of the tax debt assessment and collection system in ensuring the financial stability of economic entities. Tax debt is considered one of the important factors directly affecting the formation of state budget revenues, the financial condition of business entities, and the pace of economic development.

Keywords: tax debt, financial stability, tax administration, tax collection, fiscal stability, economic entities, risk management, tax monitoring, tax revenues, preventive control.

Аннотация. В данной статье с научной точки зрения исследовано значение системы расчета и взыскания налоговой задолженности в обеспечении финансовой устойчивости экономических субъектов. Налоговая задолженность является одним из важных факторов, оказывающих непосредственное влияние на формирование доходов государственного бюджета, финансовое состояние хозяйствующих субъектов и темпы экономического развития.

Ключевые слова: налоговая задолженность, финансовая устойчивость, налоговое администрирование, взыскание налогов, фискальная устойчивость, экономические субъекты, управление рисками, налоговый мониторинг, налоговые поступления, профилактический контроль.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotida davlat moliyasining barqarorligini ta'minlash va budjet daromadlarini shakllantirishda soliqlar muhim o'rin tutadi. Soliqlar davlatning iqtisodiy, ijtimoiy va investitsion siyosatini amalga oshirish uchun zarur moliyaviy resurslarni shakllantirishning asosiy manbasi hisoblanadi. Shu sababli soliq majburiyatlarining o'z vaqtida va to'liq bajarilishi nafaqat davlat fiskal manfaatlarini, balki iqtisodiy subyektlarning moliyaviy barqarorligi uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.

So'nggi yillarda mamlakatimizda soliq tizimini modernizatsiya qilish, soliq ma'murchiligini takomillashtirish va tadbirkorlik subyektlari uchun qulay ishbilarmonlik muhitini yaratish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Biroq iqtisodiyotning ayrim tarmoqlarida soliq qarzdorligining ortib borishi davlat budjeti daromadlari barqarorligi va korxonalar moliyaviy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Soliq qarzdorligining shakllanishi korxonalarda aylanma mablag'larning yetishmasligi, moliyaviy intizomning sustligi, iqtisodiy faollikning pasayishi, soliq yukining nomutanosib taqsimlanishi hamda nazorat mexanizmlarining samarasizligi bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Soliq qarzdorligi va uning iqtisodiy oqibatlari masalalari ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Xususan, R. Musgrave va P. Musgrave soliqlarni davlat moliyasining asosiy fiskal instrumenti sifatida baholab, soliq majburiyatlarining bajarilmasligi davlat moliyaviy barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishini ta'kidlaydi. J. Stiglitz tadqiqotlarida soliq tizimining samaradorligi soliq to'lovchilar tomonidan majburiyatlarning ixtiyoriy ravishda bajarilish darajasi bilan chambarchas bog'liqligi qayd etilgan. Olimning fikricha, soliq qarzdorligini kamaytirishda ma'muriy nazorat bilan bir qatorda iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. H. Rosen va T. Gayer ilmiy ishlarida soliq ma'murchiligini takomillashtirish orqali soliq tushumlari barqarorligini ta'minlash mumkinligi asoslangan. Ularning tadqiqotlarida soliq monitoringi va risklarni baholash tizimlari qarzdorlikni kamaytirishning samarali vositasi sifatida baholangan.

Mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan ham soliq qarzdorligi muammolari keng tadqiq etilgan. Tadqiqotlarda asosan soliq qarzdorligini undirish mexanizmlari, soliq nazorati samaradorligi, soliq ma'murchiligini raqamlashtirish va fiskal xavflarni kamaytirish masalalari yoritilgan.

Shu bilan birga, mavjud ilmiy ishlarda soliq qarzdorligini iqtisodiy subyektlarning moliyaviy barqarorligi bilan o'zaro bog'liqlikda kompleks baholash hamda qarzdorlikni prognozlash mexanizmlarini ishlab chiqish masalalari yetarli darajada tadqiq etilmagan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida umumilmiy va maxsus iqtisodiy tadqiqot usullaridan foydalanildi. Xususan, tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, statistik guruhlash, iqtisodiy-mantiqiy tahlil, induksiya va deduksiya usullari qo'llanildi.

Tizimli yondashuv asosida soliq qarzdorligining iqtisodiy subyektlar moliyaviy barqarorligiga ta'sir etuvchi omillari o'rganildi. Qiyosiy tahlil yordamida soliq qarzdorligini undirishning amaldagi va ilg'or xorijiy amaliyotlari taqqoslandi. Statistik tahlil usuli orqali soliq qarzdorligi dinamikasi va uning fiskal ko'rsatkichlarga ta'siri baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Iqtisodiy subyektlar moliyaviy barqarorligini ta'minlashda soliq qarzdorligi holatini samarali boshqarish muhim ahamiyat kasb etadi. Soliq qarzdorligi nafaqat davlat budjeti daromadlarining o'z vaqtida shakllanishiga, balki xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy faoliyati va investitsion salohiyatiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli soliq qarzdorligini hisoblash va undirish tizimining samaradorligini oshirish masalasi zamonaviy soliq ma'murchiligining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Soliq qarzdorligi iqtisodiy mazmuniga ko'ra davlat va soliq to'lovchi o'rtasida yuzaga keladigan moliyaviy majburiyatlarning o'z vaqtida bajarilmasligi natijasida shakllanadi.

Mamlakatimiz amaliyotida soliq qarzdorligini undirish bo'yicha bir qator institutsional mexanizmlar joriy etilgan bo'lishiga qaramasdan, ayrim hollarda qarzdorlikning o'sish tendensiyasi saqlanib qolmoqda. Bu esa mavjud mexanizmlarni yanada takomillashtirish va qarzdorlikning shakllanish sabablarini chuqur tahlil qilish zaruratini yuzaga keltiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, soliq qarzdorligining shakllanishiga ta'sir qiluvchi omillarni ichki va tashqi omillarga ajratish mumkin. Ichki omillar tarkibiga korxonaning moliyaviy holati, aylanma mablag'lar yetishmovchiligi, boshqaruv samaradorligi va to'lov intizomi kiradi. Tashqi omillar esa makroiqtisodiy o'zgarishlar, bozor kon'yunkturası, inflyatsiya darajasi hamda soliq siyosati bilan bog'liq omillarni o'z ichiga oladi.

Amaliyotda qarzdorlik yuzaga kelgandan so'ng unga nisbatan ta'sir choralarini qo'llash ustuvor yo'nalish sifatida qaralmoqda. Biroq xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, qarzdorlik shakllanishidan oldin uni prognozlash va monitoring qilish mexanizmlaridan foydalanish yanada samarali natija beradi. OECD davlatlari tajribasida soliq qarzdorligini boshqarish riskga asoslangan yondashuv orqali amalga oshiriladi¹. Mazkur tizimda soliq to'lovchilarning moliyaviy holati doimiy monitoring qilinadi hamda qarzdorlik yuzaga kelishi ehtimoli yuqori bo'lgan subyektlar bo'yicha profilaktik choralar ko'riladi.

¹ OECD. Tax Administration 2024: Comparative Information on OECD and other Advanced Economies. – Paris: OECD Publishing, 2024. – P. 76.

I. QARZDORLIKNI SHAKLLANTIRUVCHI OMILLAR

Ichki omillar (korxona darajasida)	Tashqi omillar (muhit darajasida)
Likvidlik yetishmasligi	Makroiqtisodiy beqarorlik
To'lov intizomi pastligi	Soliq qonunchiligi bilan bog'liq omillar
Boshqaruv va hisob tizimidagi kamchiliklar	Bozor raqobati va talab o'zgarishlari
Soliq yukining korxona moliyaviy holatiga ta'siri	Moliyaviy-kredit resurslariga cheklangan kirish

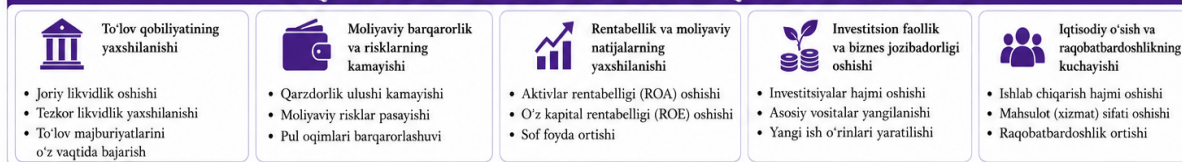
II. SOLIQ QARZDORLIGINI BOSHQARISH MEXANIZMLARI

III. BOSHQARUV NATIJALARI

IV. IQTISODIY SUBYEKTLAR MOLIVAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH

QAYTA ALOQA (TAKOMILLASHTIRISH)
Natijalar tahlili asosida tizim doimiy takomillashtiriladi.

1-rasm. Soliq qarzdorligini boshqarishning takomillashtirilgan modeli ².

Mazkur modelning afzalligi shundaki, unda qarzdorlikka qarshi kurashish emas, balki uning oldini olish mexanizmlariga ustuvor ahamiyat beriladi. Natijada iqtisodiy subyektlarning moliyaviy faoliyatiga ortiqcha bosim tushirmagan holda soliq tushumlari barqarorligini ta'minlash imkoniyati yaratiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, soliq qarzdorligini undirish tizimida profilaktik choralar ulushini oshirish iqtisodiy samaradorlikni sezilarli darajada yaxshilaydi. Chunki qarzdorlikning dastlabki bosqichida aniqlanishi uni undirish bilan bog'liq xarajatlarni kamaytiradi hamda korxonalarning moliyaviy qiyinchiliklari chuqurlashib ketishining oldini oladi (1-jadval).

1-jadval
Soliq qarzdorligini boshqarish usullarining qiyosiy tavsifi

Usul	Afzalliklari	Kamchiliklari
Majburiy undirish	Tezkor natija beradi	Korxona faoliyatiga bosim kuchayadi
Jarimalar qo'llash	Soliq intizomini oshiradi	Moliyaviy yukni orttiradi
Elektron monitoring	Qarzdorlikni erda aniqlaydi	Axborot tizimlarini talab qiladi
Riskga asoslangan nazorat	Resurslardan samarali foydalanish imkonini beradi	Tahliliy bazani talab etadi

Tahlillar natijasida aniqlanishicha, zamonaviy soliq ma'murchiligida elektron monitoring va riskga asoslangan nazorat usullari eng istiqbolli yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Mazkur usullar orqali nazorat organlari o'z resurslarini yuqori riskli soliq to'lovchilarga yo'naltirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Shuningdek, tadqiqot davomida soliq qarzdorligini boshqarish tizimida sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar texnologiyalaridan foydalanish istiqbollari ham o'rganildi. Bunday texnologiyalar yordamida korxonalarning

² Muallif tomonidan ishlab chiqilgan

moliyaviy ko'rsatkichlari real vaqt rejimida tahlil qilinib, qarzdorlik yuzaga kelish ehtimoli oldindan aniqlanishi mumkin.

Taklif etilayotgan yondashuv iqtisodiy subyektlarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash bilan birga davlat budjeti daromadlarining barqaror shakllanishiga ham xizmat qiladi. Chunki qarzdorlikning kamayishi soliq tushumlarining o'z vaqtida va to'liq tushishini ta'minlaydi.

Shunday qilib, olib borilgan tahlillar soliq qarzdorligini boshqarishda an'anaviy undirish mexanizmlaridan tashqari profilaktik nazorat, elektron monitoring, risklarni baholash va prognozlash tizimlarini joriy etish zarurligini ko'rsatmoqda. Mazkur yo'nalishlarning amaliyotga tatbiq etilishi iqtisodiy subyektlar moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim omili sifatida namoyon bo'ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, amaldagi soliq qarzdorligini undirish tizimi asosan qarzdorlik yuzaga kelgandan keyingi choralarni qo'llashga yo'naltirilgan bo'lib, profilaktik boshqaruv mexanizmlaridan foydalanish yetarli darajada rivojlanmagan. Shu sababli soliq qarzdorligini boshqarishda uning shakllanishini oldindan aniqlash va oldini olishga qaratilgan yondashuvlarni keng joriy etish zarur.

Tadqiqot natijalari soliq qarzdorligini kamaytirish korxonalarning moliyaviy holatini muntazam monitoring qilish, risklarni baholash tizimini takomillashtirish hamda raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatdi. Xalqaro tajriba esa elektron monitoring, riskga asoslangan nazorat va avtomatlashtirilgan tahlil tizimlarining yuqori samaradorligini tasdiqlaydi.

Shundan kelib chiqib, soliq qarzdorligini prognozlash indikatorlarini joriy etish, riskga asoslangan nazorat mexanizmlarini kengaytirish, elektron monitoring tizimini rivojlantirish, moliyaviy qiyinchilikka duch kelgan korxonalar uchun restrukturalizatsiya mexanizmlarini takomillashtirish hamda sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalaridan foydalanishni kengaytirish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Umuman olganda, soliq qarzdorligini hisoblash va undirish mexanizmlarini takomillashtirish iqtisodiy subyektlar moliyaviy barqarorligini mustahkamlash, soliq tushumlari barqarorligini ta'minlash va soliq ma'murchiligi samaradorligini oshirishning muhim omili hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2025.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-son “2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”gi Farmoni.
3. Musgrave R.A., Musgrave P.B. Public Finance in Theory and Practice. – New York: McGraw-Hill Education, 2017.
4. Stiglitz J.E. Economics of the Public Sector. – New York: W.W. Norton & Company, 2018.
5. Rosen H.S., Gayer T. Public Finance. – New York: McGraw-Hill Education, 2019.
6. James S., Nobes C. The Economics of Taxation. – Birmingham: Fiscal Publications, 2020.
7. OECD. Tax Administration 2024: Comparative Information on OECD and Other Advanced Economies. – Paris: OECD Publishing, 2024.
8. IMF. Revenue Administration Handbook. – Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2023.
9. Alm J., Martinez-Vazquez J. Tax Morale and Tax Compliance. – Springer, 2020.
10. Tursunov B.O. Soliq ma'murchiligini takomillashtirishning nazariy asoslari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
11. Jo'rayev A.S. Soliq tizimi va uni takomillashtirish yo'nalishlari. – Toshkent: Fan, 2021.
12. Abdurahmonov Q.X. Milliy iqtisodiyot va fiskal siyosat. – Toshkent: Innovatsion rivojlanish, 2023.
13. Ostonaqulov A.O. Soliq qarzdorligini boshqarishning nazariy-uslubiy asoslari bo'yicha tadqiqot materiallari. – Toshkent, 2025.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 6/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>